

Anette Øster

Dansk børnelitteraturhistorieskrivning: hovedtræk fra en afhandling

Att skriva barnlitteraturhistoria kan vara ett vanskligt och svårgenomförbart äventyr, men trots det har flera av våra nordiska grannländer genomfört projektet vid flera tillfällen. Här presenterar Anette Øster en sammanfattning av sin kommande avhandling på ämnet; att skriva barnlitteraturhistoria.

Nærværende artikel er skrevet på baggrund af min kommende ph.d. afhandling: Dansk børnelitteraturhistorieskrivning. En undersøgelse af danske børnelitteraturhistorier fra 1942–2006. Hensigten med afhandlingen har været at undersøge, hvordan dansk børnelitteraturhistorie er blevet fremstillet i de eksisterende danske børnelitteraturhistoriske værker og at opstille nogle retningslinjer for fremtidig børnelitteraturhistorieskrivning.

Artiklen tager udgangspunkt i tre litteraturhistoriske problemstillinger, som litteraturhistorikeren er nødt til at tage stilling til i formidlingen af (børne)litteraturens historie. De litteraturhistoriske dilemmaer er: kanonisering, periodisering og organisering. Artiklen er tænkt som en redegørelse for undersøgelsens resultater og en refleksion over, hvilke udfordringer der ligger for fremtidig børnelitteraturhistorieskrivning i Danmark såvel som internationalt.

Analysematerialet består af syv danske børnelitteraturhistoriske værker, som i rækkefølge efter udgivelsesår er: Inger Simonsens *Den danske Børnebog i det 19. Aarhundrede* (1942), Vibeke Stybes *Fra Askepot til Anders And. Børnebogen i kulturhistorisk perspektiv* (1962, anden og rev. udg. *Fra Askepot til Asterix. Børnebogen i kulturhistorisk perspektiv*, 1974), Inge Cramer, Gunnar Jakobsen og Göte Klingbergs *Litteratur for børn og unge. Børne- og ungdomslitteratur før og nu* (1973), Mette Wings *Dansk børnelitteratur 1900–1945 med særligt henblik på børneromanen* (1976), Bodil Henriksen, Torben P. Jacobsen og Karen M. Nistrups *På sporet af seriebogen* (1977), Lena Eilstrup og Kari Sønsthagens (red.) *Dansk Børnelitteratur Historie* (1992) og Torben Weinreichs *Historien om børnelitteratur. Dansk børnelitteratur gennem 400 år* (2006). Udover de syv danske værker består materialet også af to norske børnelitteraturhistorier: Sonja Hagemann: *Barnelitteratur i Norge*

(1965–1974) og Tone Birkeland, Gunvor Risa og Karin Beate Vold: *Norsk barnlitteraturhistorie* (2002, 2005).

Litteraturhistoriografi

Historie kommer af græsk *historia* og betød oprindeligt undersøgelse, viden og siden også fremstilling og fortælling. Historie betegner det at skaffe viden gennem undersøgelse. På flere sprog har historie flere betydninger, det betegner for det første fortiden, den fortidige virkelighed, som der søges kundskab om, for det andet videnskaben om fortiden og for det tredje er ordet også betegnelse for en beretning.

Den historiske proces består ifølge den norske historiker Knut Kjeldstadli af fire led. Første led er verdenen, som forelå, et fænomen. Andet led er et spor eller levninger fra den forgangne fortid. Tredje led er den historiske forskning, altså at der er nogen, der stiller spørgsmål til kilderne, så de kan give svar omkring fortiden. Og endelig er fjerde og sidste led selve formidlingen, den historiske fremstilling (Kjeldstadli 1999, s. 37). Set i relation til mit studie er fænomenet en konkret periodes børnelitteratur, kilderne er bøgerne, men det kan også være erindringslitteratur, bogregistranter, anmeldelser og andre former for omtaler etc. Det er vigtigt, at historikeren ikke alene forholder sig til den forgangne fortid, men også er bevidst om, at kilderne er ufuldstændige og taget ud af deres helhed. Materialet vil uundgåeligt bestå af en række brikker og formodninger om, hvordan de skal sættes sammen. Det vil derfor være historikerens opgave enten at forsøge at rekonstruere historien eller at konstruere sit bud på, hvordan det kan have været. Valget står altså imellem at danne et billede af, hvordan det var eller mere beskedent, hvordan det kan have været med en tydelig tilkendegivelse af, at det ikke er muligt med en fyldestgørende og 100 procent objektiv fremstillingen af fortiden. Den vil altid være præget af det perspektiv fortiden betragtes ud fra og litteraturhistorikerens tolkning af kilderne. Det generelle for de analyserede værker er, at de rekonstruere frem for at konstruere. Der lægges i fremstillingerne ikke op til, at det blot er et bud på børnelitteraturens historie, fremstillingerne fremstår som værende konstaterende frem for reflekterende.

Den litteraturhistoriske fremstilling baseres ofte på kronologi og bibliografi. Litteraturhistorien interesserer sig grundlæggende for tre spørgsmål: 1) Hvad er en given litteraturs grobund eller ud-spring? 2) Hvilken betydning har den i sin samtid og i eftertiden? 3) Hvordan forandrer litteraturen sig? De tre spørgsmål berører alle den systematiske undersøgelse af litteraturens natur og funktion og

viden herom. At skrive litteraturhistorie indebærer en udvælgelse, generalisering, organisering og anlæggelse af perspektiv. Litteraturhistorikeren er nødt til at udvælge, hvilke værker og forfatterskaber, der skal indgå i fremstillingen, og fremstillingen skal organiseres enten som en begivenhedshistorie og/eller en årsags-virkningshistorie. Ofte er der i det litteraturhistoriske værk en vurdering af de litterære værkers karakteristika og udvikling. Dermed kan en litteraturhistorie også få karakter af en litteraturkritik. Litteraturhistorikeren vil som oftest have et ønske om at gengive og forklare, og begge dele vil bero på subjektive valg og vurderinger. Dette fører os videre til formidlingen, som kan siges at være sidste led i den historiske proces. Kjeldstadli skriver om historiefremidlingen: "Formidling dreier seg mye om å framstille *historien gjennom historier*, fortellinger som er artige eller viktige i seg sjøl, og som samtidig inneholder allmenne innsikter." (ibid., s. 290).

Jeg har været interesseret i at se på, hvordan børnelitteraturens historie er blevet fremstillet i de eksisterende danske børnelitteraturhistoriske værker, altså på hvilken historie, der er blevet fortalt. Fremstillingen er imidlertid ikke kun indhold, den er også form. Jeg har derfor valgt også at se på, hvordan børnelitteraturens historie fortælles. Den entydige historiske sandhed findes som nævnt ikke, hvilket gør en analyse af fremstillingsformen ekstra interessant, da det netop er i denne, at børnelitteraturhistorikeren lader sin stemme og fortolkning komme til udtryk. Man kan argumentere for, at den historiske fremstilling bør være nøgtern og så objektiv som overhovedet mulig, men spørgsmålet er om det overhovedet er muligt og dernæst om det vil fremstå formålsløst og tamt, hvis der ikke er et særligt fokus.

Analyserne har vist, at de børnelitteraturhistoriske værker langt fra er objektive i deres fremstillingsform, tværtimod er de meget normative og i langt højere grad end det eksempelvis er tilfældet med de almenlitteraturhistoriske værker. Der er i alle de analyserede værker eksempler på normative tilkendegivelser. Vibeke Stybe skriver eksempelvis om Rousseaus analyse af fabeln om ræven og raven (fra La Fontaines fabelsamling, AØ): "en pedantisk digtanalyse, efter hvilken fabeln er totalt ødelagt." (Stybe 1974, s. 20). Og Mette Winge skriver om børneromanen fra perioden 1900–1945: "Børneromanen er næsten ganske uden poesi, hvilket ikke er underligt, når man medtænker dens realistiske form. Værre er det, at dens sprog er slapt og billedløst. Det er nøjsomhedsprosa, vi finder." (Sønsthagen og Eilstrup 1992, s. 99). Weinreich fremstår i *Historien om børnelitteratur* som en historiefortæller. Han trækker på ordets dobbeltbetydning og fortæller børnelitteraturens historie som var det en historie. Cramer et al.s

fremstillingsform bærer præg af, at teksten er tænkt som en læretekst til lærestuderende, der i deres kommende arbejde som lærere skal arbejde med formidling af børnelitteratur til børn. Stybes børnelitteraturhistorie bærer præg af at være skrevet af en bibliotekar. Værket er tænkt som et introduktionsværk. Det generelle for de eksisterende børnelitteraturhistoriske værker er, at deres umiddelbare målgrupper er alle, der arbejder professionelt med børnelitteratur, men den implicite læser er ofte bredere. Og der er ingen af værkerne, der forudsætter, at læseren allerede har en bred og indgående viden om børnelitteratur. Tværtimod er de alle meget introducerende.

Det er sjældent, at der i det børnelitteraturhistoriske værk redegøres for, ud fra hvilke præmisser fremstillingen er skrevet. Dette forhold er problematisk, da det gør det vanskeligere for læseren at vurdere grundlaget for fremstillingens resultater. De normative tilkendegivelser og diverse årsagsforklaringer giver imidlertid læseren et billede af børnelitteraturhistorikerens ståsted og perspektiv. I modsætning til sine forgængere redegør Weinreich meget detaljeret for sine definitioner, valg og overvejelser.

Den generelle definition på børnelitteratur er, at det er litteratur udgivet og skrevet for børn. De forholder sig ikke til børnelitteraturbegrebet som en foranderlig størrelse, der har ændret sig over tid, men er alle meget bevidste om, at det for den tidligste børnelitteratur gælder, at det er svært at skelne mellem skolebog og børnebog. En problematik som de enkelte børnelitteraturhistoriske værkers forfattere ikke forholder sig til i forhold til litteratur udgivet i det 20. og 21. århundrede. Spørgsmålet er imidlertid, om det ikke stadigvæk kan være svært at skelne, dels hvis man inddrager børns faktiske læsning, dels hvis der tages højde for, at der udgives skønlitterære bøger i skolerelaterede sammenhænge.

Kanonisering

Det kan diskuteres, hvorvidt det er det børnelitteraturhistoriske værks opgave at kanonisere børnelitteraturen. Kanon kommer af græsk og betyder stang, målestok, regel eller rettesnor. I forbindelse med litteratur anvendes kanon ofte som betegnelse for en liste over det erindringsværdige. Implicit heri ligger en antydning af, at det handler om kvalitet. Kanon kan være et selektionsredskab. Da det ikke er muligt at skrive om alle bøger, der er udgivet, må der foretages nogle valg mht. hvilke værker og forfatterskaber, der skal inkluderes. I den forbindelse kan kanonisering være et hjælpemiddel, forstået således at det er de værker, som børnelitteraturhistorikeren

vurderer erindringsværdige og relevante i en historisk kontekst. Den tyske professor i børnelitteratur Hans-Heino Ewers mener imidlertid, at det er forkert at tale om kanonisering i forbindelse med litteraturhistorieskrivning, da kanon handler om en vurdering og da han mener, at den historiske fremstilling skal være objektiv, er de to ting for ham uforenelige størrelser. Ewers skelner mellem traditionskanon og nøgletekster, idet han argumenterer for, at kanon er en fortolkning af et eksisterende materiale ud fra fortolkerens præmisser, men hvor nøgletekster derimod er tekster, der har haft betydning i deres samtid, idet de repræsenterer en tendens eller lign. Ewers mener ikke, at kanon hører hjemme i en litteraturhistorisk sammenhæng, men at der i forbindelse med litteraturhistorieskrivning netop er tale om nøgletekster. Kanon er en foranderlig størrelse, da det vil være forskelligt, hvad man til forskellige tider betragter som kvalitet og/eller vigtigt. I udvælgelsen af værker og forfattere, der skal indgå i en litteraturhistorisk fremstilling, er det vigtigt at holde sig for øje, at historisk bevidsthed vedrører det, der er repræsentativt for den pågældende historiske periode og af den grund vurderes erindringsværdigt. Det er i forlængelse heraf vigtigt at fastholde, at det erindringsværdige i denne sammenhæng ikke kun er det kvalitativt bedste set med nutidens øjne. Kvalitet er en variabel størrelse, hver tid har sine normer for, hvad der er god kvalitet. Jeg er enig med Ewers i, at de litteraturhistoriske værker skal arbejde med nøgletekster og overlade det til andre at kanonisere, men fremstillingen vil altid være påvirket af det perspektiv litteraturen betragtes ud fra. Som jeg har argumenteret for i det foregående, mener jeg, at der er tale om konstruktioner frem for rekonstruktioner. Den 100 procent objektive fremstilling ville kræve en rekonstruktion, hvilket taler imod det realiserbare i dette.

I de analyserede værker er Weinreich den eneste, der forholder sig til, hvorvidt han kanoniserer, hvilket han mener, at han gør. De øvrige kommer indledningsvist ind på deres til- og fravalg. Primært, hvad de ikke har valgt at inddrage så som børneblade, faglitteratur, skolebøger, tegnsierier etc. Om udvælgelsen skriver Stybe: "selv om det næsten er en umulig opgave at vælge og vrage og finde vej i vor tids jungle af børnebøger [...] er kun typisk eller væsentlig børnelitteratur for de forskellige epoker behandlet" (Stybe 1974, s. 7). Det uddybes ikke, hvilke kriterier, der skal opfyldes for, at en børnebog kan betegnes som værende typisk eller væsentlig. Af fremstillingen fremgår det imidlertid, at typisk dækker over børnebøger, der vurderes at være "typiske" for deres tid, altså de bøger som repræsenterer generelle tendenser, og at "væsentlig" børnelitteratur er de

børnebøger, der har tilført børnelitteraturen noget nyt, som har skilt sig ud fra mængden eller lign. Det skal her bemærkes, at dette er min tolkning og vurdering af Stybes formulering "kun typisk eller væsentlig børnelitteratur".

I *Litteratur for børn og unge* er kvalitet et udvælgelseskriterium. De skriver, at der er "generelt lagt vægt på at omtale den del af litteraturen, som markerer børne- og ungdomslitteraturens kvalitet og tendens." (Cramer et al. 1973, s. 8).

Generelt er redegørelserne meget mangelfulde og jeg savner en eksplicitering af de anvendte udvælgelseskriterier. Det er ikke mit indtryk, at der har været et ønske om at kanonisere, men brugen af de børnelitteraturhistoriske værker har været med til at kanonisere værkerne og det er med ganske få undtagelser de samme værker, der går igen i de enkelte værker. De værker – *Fra Askepot til Asterix* og *Litteratur for børn og unge* – der omhandler den internationale børnelitteratur, fremhæver de værker, der må opfattes som værende en del af den internationale kanon. Så selv om det ikke umiddelbart har været intensionen at kanonisere, bygger flere af værkerne på en eksisterende kanon og bidrager selv til kanoniseringen, idet de til en vis grad signalerer at have udvalgt det bedste.

Tanken med en litteraturhistorie er umiddelbart ikke at opstille en kanon, men idet det er nødvendigt med en udvælgelse, vil resultatet nemt blive opfattet som en kanonisering af de valgte værker. Den endelige børnelitteraturhistorie vil fremstå som en kilde til børnelitteraturens historie, samt som en oversigt over den eksisterende børnelitteratur.

Periodisering

En periode kan defineres om et tidsafsnit med ensartede aflejringer, at periodisere er dermed en opdeling i tidsforløb. I forbindelse med litteraturhistorieskrivning kan periodisering være en måde at opdele en kronologisk ordnet tekstmasse på, en måde at ordne og strukturere materialet på, således at det er muligt at få overblik over eventuelle mønstre og tendenser.

En periode er defineret ved en række fællestræk og ved at den adskiller sig fra tiden før og efter. Inden for litteraturen er der litterære perioder, som fx det moderne gennembrud og i forbindelse med kulturhistorien kan man tale om kulturhistoriske perioder som oplysning, romantik og modernisme. I en børnelitterær sammenhæng bliver første halvdel af 1800-tallet eksempelvis ofte omtalt som kortformernes periode og stilmæssigt tillægges biedermeier en stor betydning.

Det skal i denne sammenhæng bemærkes, at perioder og dermed

også periodisering er en konstruktion og er derfor en foranderlig størrelse, der hele tiden vil være til diskussion. Forandringer kan være svære at bestemme, da det er sjældent med bratte overgange og/eller markering af noget nyt, idet ting forandres over tid. Som Kjeldstadli fremhæver, er en del af den historiske proces at jage mønstre, tendenser og at læse tidslinjer og se, hvornår der sker vigtige ændringer. Historikeren er interesseret i at se, hvorvidt der er tale om brud eller kontinuitet i en historisk udvikling (Kjeldstadli 1999, s. 219).

Forestillingen om periode gør det altså ikke kun muligt at organisere historien, men indebærer uundgåeligt (også) en vurdering. Det, der bliver sagt om en periodes stil, er tæt forbundet med vores mere generelle opfattelse af perioder i sig selv. Og som det gælder for det historiske studie generelt, afhænger resultaterne af hvilket fokus fænomenerne betragtes ud fra. Er udgangspunktet evt. ændringer i barndomssynet vil resultatet givetvis være et andet, end hvis fokus havde været et andet fx udgangspunkt i en konkret genre. Udgangspunktet kan også være mere samfundsrelaterede begivenheder eller epoker som fx 2. verdenskrig.

Der er en forventning til historikeren om, at denne skal kunne se sammenhænge og overordnede strukturer. Historikerens opfattelse vil være styret af hans egen situation og derfor vil periodiseringen afhænge af den kontekst ud fra hvilken den pågældende periode betragtes. Hvor kanonisering altså ses som et redskab til brug i udvælgelsen af værker, er periodiseringen en måde at strukturere og inddele materialet på.

I det analyserede materiale er Weinreich den eneste, der anvender en stringent periodisering. Weinreich arbejder med, hvad han kalder paradigmeafaste perioder og overgangsperioder. Han har tre paradigmeafaste perioder og tre overgangsperioder. Hvor de paradigmeafaste har titel efter en tendens i tiden fx "Barnlighed er et talent - Børnelitteraturen 1820-1880", er overgangsperioderne angivet med årstal fx "Overgangen 1880-1918". I de øvrige værker er der en mindre markant inddeling i perioder. Weinreich skriver om sin periodisering:

Til konstruktionen af børnelitteraturens historie hører ikke mindst periodiseringen, dvs. opdelingen af den kronologisk ordnede tekstmasse. Her adskiller min opdeling sig radikalt fra den, der kendes fra andre børnelitteraturhistoriske værker, først og fremmest fordi jeg på den ene side arbejder med *sammenhængende og paradigmeafaste perioder* præget af fælles træk og på den anden side såkaldte *overgangsperioder*, hvor

den foregående periodes paradigme gradvist (og indimellem og ganske pludseligt) ændres, og den efterfølgende periodes paradigme udvikles og vinder indpas. (Weinreich 2006, s. 538)

De har alle en mere eller mindre stringent kronologisk fremstilling, men det generelle er, at det er en inddeling i genrer – eventyr, fantasy, billedbøger etc. – frem for en egentlig periodisering, der er det dominerende.

Organisering

Som jeg allerede har været inde på er der forskellige måder, hvorpå man kan gribe den historiske fremstilling an. Det kan være en begivenhedshistorie, hvor de enkelte værker fremstilles som perler på en snor og uden litteraturhistorikeren angiver sine bud på forklaringer. Det er imidlertid kendetegnet ved en årsags-virkningshistorie, hvor litteraturhistorikeren kommer med sine forklaringer og bud på, hvorfor en bestemt type bøger netop blev populære på det angivne tidspunkt eller lign. Det er ikke nødvendigvis et enten eller. Den historiske fremstilling kan godt være et både og. De tidligste børnelitteraturhistoriske værker i mit materiale er primært begivenhedshistorier med enkelte årsagsforklaringer. Det er forfatterne og værkerne, der står i centrum for fremstillingen med enkelte forklaringer på ydre faktorer, som skønnes at have haft betydning for børnelitteraturens udvikling. Begivenhedshistorien kan være et nødvendigt skelet, da en kortlægning af hændelsesforløbene er en forudsætning for, at man siden kan søge at forklare dem. At det alligevel er sjældent, at fremstillingen alene er en begivenhedshistorie, skal sandsynligvis forklares i behovet for forklaring, idet fænomenet, som beskrives, optrådte på grund af noget; det havde en årsag. Det historikeren søger, er forklaringer. I forbindelse med børnelitteratur kan man søge at forklare, hvorfor den opstod, hvorfor den så ud som den gjorde, hvilke ydre faktorer, der evt. har påvirket dens udvikling, hvorfor det er forskellige genrer, der til forskellige tider har været dominerende etc.

Weinreichs litteraturhistorie er et eksempel på en årsags-virkningshistorie, hvor han ikke kun fremhæver faktorer, som har haft direkte betydning på børnelitteraturens udvikling. "Ingen af disse sager og nye love [pornografiloven og loven om fri abort, AØ] havde som sådan noget med børn og børnelitteratur at gøre. Men de tegner billedet af en tid, hvor der sker store forandringer i børns vilkår inden for rammerne af modernitet og velfærdsstat." (Weinreich 2006,

s. 507). Det er et gennemgående træk for hans fremstilling, at han ønsker at indsætte børnelitteraturens historie i en almen historisk kontekst.

Fremtidig børnelitteraturhistorieskrivning

I fremtidige børnelitteraturhistoriske værker er det vigtigt, at der tages udgangspunkt i et reflekteret børnelitteratursyn, således at værker ikke fravælges alene fordi, de ikke opfylder kriterierne for en nutidig definition af, hvad der menes med børnelitteratur, men at de enkelte værker betragtes ud fra den tid, de er blevet til i. En historisk fremstilling bør beskrive emnets – i dette tilfælde børnelitteraturens – udspring og udvikling.

Det er ikke nok kun at forholde sig til allerede eksisterende børnelitteraturhistoriske værker, registranter og tilgængeligt kildemateriale i form af børnebøger, men nødvendigt at inddrage anmeldelser, kritik, bibliografier, og hvad der ellers må eksistere af kildemateriale, som kan give et billede af det pågældende værks samtid og dennes holdning til udgivelsen eller lignende udgivelser. Jeg mener ikke, at det er muligt at rekonstruere historien, men at der derimod bør være tale om en konstruktion, altså et bud på, hvordan det kan have været. Og at historien så skrives på baggrund af denne konstruktion med en bevidsthed om, at det er en konstruktion. Derfor er en årsags-virkningshistoriske fremstilling det mest hensigtsmæssige, da den giver mulighed for at angive forskellige og gerne modsatrettede bud på, hvorfor børnelitteraturen udviklede sig som den gjorde og mulige begrundelser herfor.

Der skal tages udgangspunkt i det børnelitterære værks kontekst og ikke i historieskriverens. I forlængelse heraf, er det vigtigt, at der reflekteres over vurderingskriterier og at det klarlægges for læseren, hvilke kriterier der ligger til grund for udvælgelsen og eventuelle vurderinger.

Den børnelitteraturhistoriske fremstilling skal starte et sted, og jeg mener, at der er en pointe i at starte på det tidspunkt, hvor man begynder at tale om en egentlig børnehenvendt litteratur, da emnet for fremstillingen er denne. Udgangspunktet vil da afhænge af, hvilket tekstbegreb og børnelitteratursyn den pågældende fremstilling vælger at anlægge.

I størstedelen af børnelitteraturhistoriske værker argumenteres der for, at børnelitteraturen opstod i forlængelse af etableringen af barndom. Barnet har eksisteret hele tiden, men barndomssynet er variabelt, hvilket har influeret på børnelitteraturen. Det er forholdsvist

nyt at kombinere barndomsforskning og børnelitteraturforskning, og der er i de analyserede værker ikke reflekteret over, hvad der menes med barn. Men da værkerne samtidigt i deres fremstilling er styret af barndomsopfattelser, idet det fremhæves, hvorledes barndoms-syn og pædagogik har været styrende for, hvilken børnelitteratur der blev udgivet, er det en vigtig dimension at have med. En måde hvorpå dette kunne gøres, er ved i højere grad at inddrage barndomsforskningen i børnelitteraturforskningen. Samtidig mener jeg, at det er vigtigt med en bevidsthed om, at barnet ikke er en homogen størrelse, og at det derfor er problematisk med normative udtalelser om, hvad børn synes og ikke synes om. Dette kan bl.a. løses ved inddragelse af læsevaneundersøgelser, når disse er tilgængelige.

Materialet skal struktureres og i den forbindelse kan det være en god idé at vælge en form for periodisering. Som udgangspunkt fungerer Weinreichs idé med at inddele i en række overordnede perioder og overgangsperioder godt. Det gør materialet overskueligt, og da han spørger ind til de samme dele – tidsånden, skolen, bogmarkedet og værker i tiden – gør det en sammenligning de enkelte perioder imellem mulig og viser tydeligt ligheder og forskelle. Faren ved denne struktur kan imidlertid være, at den styrer indholdet for meget, dvs. at man skaber en orden, der ikke findes, da de enkelte perioder netop adskiller sig fra hinanden ved at være forskellige. Der kan være argumenter for en anden inddeling, fx i genrer. Dog med det forbehold, at analyserne har vist, at der er en fare for, at en inddeling i genrer nemt giver fremstillingen en lidt fragmentarisk og ustruktureret og uigennemskuelig struktur.

Som vist vil brugen af de børnelitteraturhistoriske værker ofte medføre, at de kan betragtes som særkanoner, men det er vigtigt, at det ikke bliver et formål i sig selv med det børnelitteraturhistoriske værk at kanonisere børnelitteraturen, men at der i stedet opereres med Ewers' nøgletekstbegreb. Weinreichs meget brede kanonbegreb kan i og for sig være godt og funktionelt, men hans brug af kanon er i modstrid med den almene brug af begrebet, og det giver derfor mere mening at arbejde med Ewers' nøgletekstbegreb, da hensigten med en børnelitteraturhistorie netop må være i så høj grad som muligt at fremstille børnelitteraturens udspring og udvikling på børnelitteraturens og dens tids præmisser, og ikke at vurdere den ud fra nutidige kriterier. Dette kan bl.a. medføre, at der i fremstillingen vil blive inddraget værker, som ud fra en definition af børnelitteratur anno 2008 ikke opfylder kvalitets- og definitions-kriterierne, men som netop viser, hvordan børnelitteraturen har etableret og udviklet sig som selvstændig litteraturart.

Litteraturhistorier, der er skrevet med en synlig fortællerposition er ofte mere spændende at læse end de rent deskriptive. Og da den historiske fremstilling aldrig kan blive en rekonstruktion, men højst en konstruktion, et bud eller flere på, hvordan det kan have været, kan der være en pointe i, at fortælleren træder tydeligt frem, da det kan være med til at give læseren en bevidsthed om, at dette er den pågældende forfatters udlægning og ikke nødvendigvis den endegyldige sandhed. Jeg vil argumentere for, at forfatteren lader sig selv komme til syne, og at det tydeligt fremgår af fremstillingen, når der er tale om dennes fortolkning af det beskrevne, at der åbnes for flere mulige forklaringer. Som vist er mange af værkerne meget normative. Jeg er enig med Ewers i, at tilgangen til emnet skal være nøgtern, men mener samtidigt, at forestillingen om den 100 procent objektive fremstilling er en illusion, da tilgang, valg og prioriteringer som vist vil være påvirket af forfatterens holdning og mål med fremstillingen.

Afslutning

Det er vigtigt med en refleksion over fremstillingens mål og intention. Er det en overordnet kortlægning af børnelitteraturens historie? Har værket en særlig dagsorden, fx et pædagogisk sigte? Er det et forsøg på at legitimere emnet? Et specialstudie eller lignende? Om børnelitteraturen skal ses i relation til almenlitteraturen og/eller fremstilles som en særegen litteraturart. Jeg foretrækker det inkluderende værk, der beskriver børnelitteraturen som helhed. Med vægt på såvel det litterære som de boghistoriske elementer. Og gerne med paralleller til almenlitteraturen, hvor det skønnes relevant. Men hermed ikke sagt, at specialstudierne ikke også kan have deres fordele og kan være nødvendige, da de giver mulighed for en mere detaljeret fremstilling. Så hvilken børnelitteraturhistorie, der er den "rigtige" afhænger af formål og intention med værket. Intentionerne kan være mange, det børnelitteraturhistoriske værk kan f.eks. bidrage til forskningen, hjælpe formidlere, være et opslagsværk eller en bog til hyggelæsning.

Forfatteren skal også gøre op med sig selv, om det skal være *børnelitteraturens* og/eller *børnebogens* historie. I en selvstændig børnelitteraturhistorie, hvor almenlitteraturen kun inddrages som perspektivering eller til belysning af tendenser eller lignende, mener jeg, at der er meget, der taler for et både og. Som det er blevet vist i fremstillingen, er der mange faktorer, der spiller ind, og som har haft betydning for børnelitteraturens udvikling. Faktorer, som jeg finder

det interessant at få belyst. Jeg mener samtidig, at det er vigtigt at fastholde et element af *litteraturhistorie*. At forfatteren forholder sig til teksterne som litteratur i betydningen ordkunst og ser på brugen af litterære virkemidler m.m.

På baggrund af mine refleksioner ovenfor, har jeg opstillet nogle retningslinjer for, hvad jeg mener, forfattere til fremtidige børnelitteraturhistoriske værker er nødt til at forholde sig til, inden de påbegynder arbejdet. Jeg mener altså, at det er vigtigt, at værkerne indeholder refleksioner over:

- fremstillingens mål og intention
- hvilket historiesyn, der skal ligge til grund for fremstillingen
- litteratursyn, herunder en redegørelse for, hvilke definitioner af børnelitteratur, der ligger til grund for fremstillingen
- vurderingskriterier
- metode, hvorledes fremstillingen skal struktureres evt. ved brug af periodisering
- og redegørelse for, hvilke barndomssyn der ligger til grund for fremstillingen
- om det skal være *børnelitteraturens*, eller *børnebogens* historie eller evt. både/og
- udvalget af tekster, herunder brug af nøgletekster frem for kanonisering af anerkendt litteratur
- fremstillingsstilen

En sådan metodebevidsthed vil kvalificere børnelitteraturhistorie-skrivningen og dermed bidrage til at styrke børnelitteraturforskningen som sådan.

Bibliografi

- Birkeland, Tone, Gunvor Risa og Karin Beate Vold. *Norsk barnelitteraturhistorie*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2002.
- Cramer, Inge, Gunnar Jakobsen og Göte Klingberg. *Litteratur for børn og unge: børne- og ungdomslitteratur før og nu*. Borgen, 1973.
- Ewers, Hans-Heino. "Mellem beskrivelse og fortolkning: historiografi og kanonisering inden for børnelitteraturens område", i *Nedslag i børnelitteraturforskningen* 8. Roskilde Universitetsforlag 2007, s. 41–57.
- Hagemann, Sonja. *Barnelitteratur i Norge inntil 1850*. Aschehoug, 1965.
- Hagemann, Sonja. *Barnelitteratur i Norge 1850–1914*. Aschehoug, 1970.
- Hagemann, Sonja. *Barnelitteratur i Norge 1914–1970*. Aschehoug, 1974.
- Henriksen, Bodil, Torben P. Jacobsen og Karen M. Nistrups. *På sporet af seriebogen*. Fagtryk, 1977.
- Kermode, Frank. "Canon and Period", in Frank Kermode. *History and Value*. Clarendon Press 1988, s. 108–127.
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hvad den en gang var: en innføring i historiefaget*. Universitetsforlaget, 1992, 2. udgave 1999.
- Perkins, David. *Is literary history possible?* The John Hopkins UP, 1993.
- Simonsen, Inger. *Den danske børnebog i det 19. Aarhundrede*. Nyt Nordisk Forlag, 1942.
- Stybe, Vibeke. *Fra Askepot til Asterix: børnebogen i kulturhistorisk perspektiv*. Munksgaard, 1974.
- Sønsthagen, Kari og Lena Eilstrup (red.). *Dansk børnelitteraturhistorie*. Høst, 1992.
- Weinreich, Torben. *Historien om børnelitteratur: dansk børnelitteratur gennem 400 år*. Branner og Korch, 2006.
- Winge, Mette. *Dansk børnelitteratur 1900–1945 med særligt henblik på børneromanen*. Gyldendal, 1976.

Keywords: Barnlitteratur Danmark 1800- 1900-talet, barnlitteraturforskning